

บทคัดย่อ

งานวิจัย “ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยพวนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ” ซึ่งเป็นชุมชนไทยพวน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเกาะหวาย ประกอบด้วย 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านเกาะหวาย ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนบ้านท่าแดง และชุมชนบ้านฝั่งคลอง-ตลาดท่าแดง เนื่องจากประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชน 4 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะหวาย ส่วนใหญ่เป็นคนพวน หรือ “ไทยพวน” คนพวนมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภาษาพูดที่มีความเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ที่ยังสืบทอดกันมา แต่เนื่องจากประวัติศาสตร์พวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการถ่ายทอดแบบบอกเล่าเรื่องราว จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน ในเชิงประเด็นเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ จนกลายเป็นความขัดแย้งของคนในชุมชน อีกทั้งวัฒนธรรม หรือประเพณีบางอย่างก็ไม่สามารถอธิบายให้คนรุ่นหลังเห็นถึงคุณค่าและเรื่องราวความเป็นมาในอดีตได้

จากการวิเคราะห์ถึงต้นเหตุของปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น จึงเกิดแนวคิดที่จะร่วมกันฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมในอดีตให้ฟื้นคืนมาอีกครั้ง เพื่อสร้างจิตสำนึกและความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันของชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับกระแสการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงสนใจที่จะใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยพวนเพื่อความถูกต้องของข้อมูลและนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นเครื่องมือของการฟื้นฟูวิถีชีวิต อันจะทำให้ชุมชนเกิดความหวงแหนในองค์ความรู้ของบรรพบุรุษ ส่งผลต่อการสืบสานวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีให้อยู่สืบไป จึงได้เกิดคำถามวิจัยว่า 1) แนวทางการสืบสานวิถีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยพวนให้คงอยู่ต่อไปในบริบทตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ควรเป็นอย่างไร และ 2) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมไทยพวนที่เหมาะสมกับบริบทตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ควรเป็นอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบทประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนไทยพวนตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก จากอดีตถึงปัจจุบันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 2. เพื่อศึกษาแนวทางการสืบสานวิถีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยพวนให้คงอยู่ต่อไปในบริบทตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 3. เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไทยพวนตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ในช่วงที่ผ่านมากับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่น 4. เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมไทยพวนที่เหมาะสมกับบริบทตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก พื้นที่กลุ่มเป้าหมาย คือ 4 ชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลเกาะหวาย (ชุมชนบ้านเกาะหวาย, ชุมชนบ้านท่าแดง, ชุมชนบ้านฝั่งคลอง-ตลาดท่าแดง, และชุมชนบ้านใหม่)

จากการดำเนินการพบว่า ได้ทราบประวัติศาสตร์การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ประมาณปี พ.ศ. 2310 - 2322 ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเวียงจันทร์และกวาดต้อนผู้คนทั้งชาวเวียงจันทร์ (ลาวเวียง) และชาวพวน (ลาวพวน) จากเมืองเชียงขวาง และเมืองอื่นๆ เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามหัวเมืองชั้นใน คือ เมืองลพบุรี สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา เป็นต้น

ชาวไทยพวนอำเภอปากพลี ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ คือ ตำบลเกาะหวาย มีบ้านท่าแดง บ้านฝั่งคลอง บ้านใหม่ บ้านเกาะหวาย บ้านคลองตะเคียน บ้านยอยไฮ ตำบลหนองแสง มีบ้านหนองแสง บ้านคลองคล้า บ้านหนองหัวลิง บ้านชุมข้าว บ้านกลางโสภา บ้านโพธิ์ศรี บ้านเนินหินแร่ บ้านสันป่าตอง บ้านบุงเข้ ตำบลเกาะโพธิ์ บ้านสะแกชิง ตำบลท่าเรือ บ้านเกาะกา บ้านท่าประดิสฐ์ (สายท่าแห้ง) บ้านแหมโค้ง ซึ่งมีประชากรรวมกันประมาณ 8,000 กว่าคน หรือประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรในอำเภอปากพลี

การแต่งกายของคนไทยพวนในอดีตนั้นพบว่า เด็กผู้ชาย ไม่ใส่เสื้อผ้า ใส่กำไลข้อเท้า เงิน/นาฬิกา/ทอง ตามฐานะ ไว้จุก/แกละ/โก๊ะ ปัจจุบันใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ผู้ชายไทยพวน ใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อม่อฮ่อม คาดผ้าขาวม้า ใช้ไม้ตะพด/ใส่หมวก ปัจจุบัน ยังใส่อยู่บ้างในช่วงเทศกาลสำคัญๆ การแต่งกายของเด็ก/ผู้หญิงในอดีต ใส่ตะปั้ง/ผ้าแห้งตุ้ (ผ้าขาวม้ารัดหน้าอก) เสื้อมะกะแหล่ง เสื้อคอพวง/เสื้อคอควัก เสื้อใส่ทำงานแขนยาวสีดำ ใส่ผ้าจีน, โจงกระเบน ใส่เข็มขัด ใส่เครื่องประดับ (กำไล, สร้อย, ต่างหู, ปิ่นปักผม) ปัจจุบัน แต่งกายตามสมัยนิยม มีบางโอกาสช่วงเทศกาลสำคัญๆ กับผู้สูงอายุบางคนยังแต่งอยู่

อาหารพวนในอดีต ได้แก่ แกงจาน (แกงหน่อไม้ดอง) แกงบอน แกงซี่เหล็ก เจียวปลาตะเคียน (น้ำพริกปลาร้า) ปลาตุ๋น (ปลาร้าทอด) และแกงหน่อไม้ดองใส่หมูสามชั้น สำหรับอาหารหวาน ได้แก่ ข้าวจี ข้าวหลาม ขนมคากหมู ข้าวเม่า ข้าวต้มมัด และข้าวกระยาคุ ฯลฯ ปัจจุบันอาหารที่ขาดหายไป เช่น แกงหน่อไม้ดองใส่หมู ไม่ค่อยแกงกัน เพราะหาอุปกรณ์ที่ทำ เช่น ถั่วลิสง หมู กระดูกหมู มีราคาแพงของหวานที่หายไป เช่น ขนมคากหมู และขนมคากหมู เพราะมีขั้นตอนในการทำที่ยุ่งยากต้องใช้เวลามากประมาณ 1 ชั่วโมง คนรุ่นใหม่ไม่นิยมรับประทานกันแล้ว เพราะกินยากติดมือ และมีขนมสมัยใหม่ทดแทนนอกจากทำรับประทานในวันงานเทศกาล

ภาษาพูด ภาษาพวนพูดในคนสูงอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป เยาวชนพูดได้บ้างเป็นบางคนประมาณ 10% เช่น ไปกะเลอ (จะไปไหน) ไปบ้านเต้อ (ไปบ้านได้) สาเหตุการเปลี่ยนแปลง พูดเฉพาะคนพวนด้วยกัน, พ่อแม่ไม่พาลูกๆ พูด, คนพวนแต่งงานกับคนต่างถิ่นทำให้ได้รับอิทธิพลของภาษากลาง/ภาษาอื่นๆ ผลพวงจากประวัติศาสตร์ชาติพวน บรรพบุรุษไม่ค่อยอยากให้เปิดเผยความเป็นชาติพันธุ์ การปรับตัวเข้ากับสังคมยุคใหม่ สำหรับภาษาเขียน ปัจจุบันไม่ใช้แล้ว ในชุมชนคงเหลือปราชญ์ชาวบ้านเพียงคนเดียวที่เขียนภาษาไทยพวนได้ ภาษาเขียนอักษรตัวธรรม “อักษรไทยน้อย”

การละเล่น ในอดีตชาวไทยพวนนิยมเล่น นางด้ง นางสุ่ม นางกั๊ก ลิงลม ไม้ห่ม ตีจับ ลำพวน รำไท่น ซึ่งส่วนใหญ่หายไปเกือบหมดแล้ว ยังคงเหลือแต่ ลำพวน รำไท่น

สุนทรียะของไทยพวน “การละเล่น” การตีกลองทาน เป็นการแสดงดนตรีชนิดหนึ่ง มีกลองใหญ่ 2 หน้า 1 ใบ ช้อง 2 ใบ ฉาบ 1 คู่ ผู้เล่น 3 คน ร่วมกันตีกลองทาน เล่นด้วยการตีให้เข้ากันเป็นจังหวะดังนี้ “ตุ้ม ต๋ย มุย” การลำพวน เป็นการแสดงดนตรีชนิดหนึ่งมีผู้เล่น หมอแคน 1 คน หมอลำพวนร้อง 2 คน (ชาย-หญิง) และการรำไท่น

วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน “ฮิต 12 คอง 14 ” ฮิต 12 แบบเดียวกับประเพณี 12 เดือนของไทยแต่ไม่เหมือนกัน เช่น เดือน 3 ทานข้าวจี เดือน 4 สงกรานต์ มีพิธีสูตรเสื้อ สูตรผ้า เดือน 9 แรม 14 ค่ำ สารพวน เป็นต้น

พิธีกรรม พิธีบายศรีพระ บายศรีสู่ขวัญ เช่น มีผู้หลักผู้ใหญ่มาเยือน พิธีสู่ขวัญข้าว เรียกขวัญ และบูชาพระแม่โพสพ พิธีกำฟ้า ทำในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 พิธีเลี้ยงปู่ตาในวันขึ้นหรือแรม 12 ค่ำ เดือน 6 เป็นการเลี้ยงปู่ตา

การศึกษาแนวทางการสืบสานวิถีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยพวนให้คงอยู่ต่อไป ทีมวิจัยได้วิเคราะห์แนวทางได้ 4 ด้านด้วยกัน คือ 1) ภาษาพูด/เขียน 2) การแต่งกาย 3) อาหาร 4) วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน ภูมิปัญญาความเชื่อและการละเล่นพื้นบ้าน โดยให้จัดกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน ให้เยาวชนมีส่วนร่วม การบรรจุในหลักสูตรท้องถิ่น และคนพวนที่เป็นผู้ใหญ่ต้องเป็นแกนหลักหรือแบบอย่างให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง

สำหรับการศึกษาศาสนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไทยพวน การดำเนินงานของชุมชน การอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้มีสภาพคงเดิมรวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น/ชุมชน อันประกอบไปด้วยชุมชนบ้านเกาะหวาย, ชุมชนบ้านใหม่, ชุมชนบ้านท่าแดง, และชุมชนบ้านฝางคลอง ยังคงสืบทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญามรดกของชุมชน ดังนี้ 1) ชุมชนบ้านเกาะหวาย มีการกราบไหว้รอยพระพุทธรูปบาทจำลองเก่าแก่ การบายศรีสู่ขวัญ การละเล่นพื้นบ้าน ลำพวน นางด้ง การสาธิตอาหาร การทำปลาตุ๋นไพร และการทำพรมเอนกประสงค์ 2) ชุมชนบ้านใหม่ การกราบไหว้พระธาตุกุสาวดี การสืบทอดการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ลายไทยพวนโบราณ การสาธิตการทำขนมข้าวกระยาคุ การจำหน่ายสินค้า-อาหารพื้นบ้าน 3) ชุมชนบ้านท่าแดง กราบไหว้สลุบบรรจุอิฐธาตุบรรพบุรุษไทยพวน (หลวงพ่อการะ) ผู้นำชนเผ่าไทยพวนมาจากเมืองเชียงขวางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในยุคแรก ชมสวนเกษตรเปรมปรี มะยงชิด มะปรางหวานของดีจังหวัดนครนายก ในเนื้อที่ 4 ไร่ 4) ชุมชนบ้านฝางคลอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นในการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของไทยพวนรวมถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝางคลอง (ไทยพวน) เป็นแหล่งเรียนรู้มารวม 16 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา และยังมีการดำเนินงานเป็นศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝางคลองที่มีการรวมมรดกภูมิปัญญาของชุมชนทั้ง 7 มิติ โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุด คือ นิทรรศการพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จที่จังหวัดนครนายกทั้งหมด และพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเสด็จจังหวัดนครนายก และทรงเสด็จชุมชนไทยพวนวัดฝางคลอง เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2550 และทรงเสด็จนำคณะอาจารย์ นักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทักษะศึกษาชุมชนไทยพวน ณ วัดฝางคลอง ยังความปลาบปลื้มปิติสุขชุมชนไทยพวนของอำเภอปากพลีเป็นอย่างมาก ซึ่งต่อมาได้มีคณะต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาเยี่ยมชม/ศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างรูปแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอันจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์และชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

การค้นหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยพวนที่เหมาะสมกับพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชน โดยมีเกณฑ์ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การกระตุ้นคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการตื่นตัว 3) สร้างการฟื้นฟู 4 ด้าน (การแต่งกาย/อาหาร/ภาษา/ประเพณีและการละเล่น) 4) ความรู้ที่นักท่องเที่ยวได้รับและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน

สรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ 3 รูปแบบ มีความเหมาะสมทั้ง 3 รูปแบบ ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงโปรแกรมในการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและความเหมาะสมของเวลา รูปแบบที่ 1 แบบไป-กลับ (เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์มาโดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ มีเวลาศึกษาดูงานน้อยประมาณ 3-4 ชั่วโมง ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียน/กลุ่มแม่บ้าน/อสม.)

รูปแบบที่ 2 แบบพักค้างคืน เหมาะสมกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย เพื่อมาเรียนรู้วิถีชีวิต เข้าฐานกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดโปรแกรมให้ รูปแบบที่ 3 แบบเทศกาล เหมาะกับกลุ่มบุคคลทั่วไป/ชมรม/สมาคม ที่มีเวลาใช้วันเทศกาลเป็นวันหยุดพักผ่อนท่องเที่ยว ผลจากการประเมินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนไทยพวนที่มีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและท้องถิ่น โดยชุมชนได้ผลักดันแผนงาน/โครงการท่องเที่ยวชุมชนไทยพวนเข้าสู่แผนงานเทศบาล ตำบลเกาะหวาย และเข้าสู่แผนงานของจังหวัดไปตามระบบ นับว่างานวิจัยฯ ชิ้นนี้ได้สร้างกระบวนการอันทรงคุณค่าต่อชุมชนเป็นอย่างมากต่อระบบการทำงานและการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง